

תוכן עניינים

4.....	מבוא	
5.....	1. סקירת ספרות	
5.....	1.1 תחושת ביטחון	
5.....	1.1.1 הקדמה	
6.....	1.1.2 הממד העירוני וגורמים המשפיעים על תחושת הביטחון	
7.....	1.1.3 תחושת הביטחון הנתפסת של הקשיש	
8.....	1.2 השיטור הקהילתי	
8.....	1.2.1 רקע והקדמה	
9.....	1.2.2 מאפיינים של שיטור קהילתי	
10.....	1.2.3 שיטור קהילתי ועירוני בישראל	
11.....	1.2.4 המשטר האזרחי כחלק מהשיטור הקהילתי	
12.....	1.3 השפעת השיטור הקהילתי על תחושת הביטחון	
12.....	1.3.1 השפעתו על תחושת הביטחון של כלל הציבור	
13.....	1.3.2 השפעת השיטור הקהילתי על קשישים	
15.....	2. שיטות מחקר	
15.....	2.1 כלי המחקר	
15.....	2.2 משתתפי המחקר	
16.....	2.3 הליך המחקר	
16.....	2.4 ניתוח הממצאים	
16.....	2.5 אתיקה במחקר	
18.....	3. ממצאים	
18.....	3.1 רמת ביטחון נתפסת וביטוייה	
19.....	3.2 השפעות דמוגרפיות על רמת הביטחון	
26.....	4. מקורות	
28.....	נספחים	
28.....	נספח א': תבנית הריאיון	
29.....	נספח ב': הראיונות	

מבוא

המרחב הציבורי הינו מרחב המקיים באופן טבעי, מעצם הגדרתו, מנעד גבוה של חוסר וודאות. המרחב הציבורי, ובעיקר זה העירוני, הינו מפגש של האדם הפרטי עם זרים, תנאי העיר, ואינטראקציות קצרות ודחוסות עם המוני אנשים. מתוקף עובדה זו, המרחב העירוני נחשב לצד הנגדי והדיכטומי של הבית, ולכן נחשב לבלתי מוגן, לא בטוח, ובעל ממד מסוים של סכנה מעצם הגדרתו (Jackson & Bradford, 2010). יחד עם זאת, לכל מרחב עירוני, עם מדובר בשכונה או רחוב גדול, ישנה היסטוריה, אוכלוסייה, ומודעות ציבורית מסוימת כלפי אותו אזור. בשל כך, בעגה הקרימינולוגית, רמת הביטחון במקום מסוים אינו רק אסופה של מספרים והסתברויות, אלא כוללים במידה רבה גם את תחושתו של האזרח, ומידת בטחונו, אשר לעיתים, אינה קשורה כלל למידת הביטחון 'האמתית' אמפירית הקיימת באותו מקום, ומתבססת על מקרי עבר ומספר האירועים הפליליים וחומרתם (Brooks, 2010).

עבודת מחקר זו תתמקד דווקא באותה סוגיה חמקמקה של 'תחושת ביטחון', כאשר אוכלוסיית המיקוד תהיה אזרחים קשישים בישראל. אוכלוסיית הקשישים בישראל ובעולם, נחשבת לאחת מהאוכלוסיות החלשות (ביחד עם אוכלוסיית הנשים בעיקר) ולכן יש חשיבות רבה יותר להבטיח את בטחונה ולאפשר את החופשיות שבה היא נעה. כאשר לא קיימת תחושת ביטחון מספקת בקרב הקשיש, הוא עלול להזניח את חובותיו כלפי עצמו, ואולי אף להיפגע מבחינה גופנית, עקב מחסור בפעילות גופנית (Fonad, Wahlin, 2006; Heikkila & Emami, 2006).

כדי לשפר את תחושת הביטחון (ואף להבטיח באמת רמת ביטחון גבוהה יותר), בעולם החלו מגמות של בניית מערכים של שיטור קהילתי. שיטור קהילתי הינו שיטור המשלב אזרחים, אשר מעוניינים להבטיח סדר וביטחון גבוהים יותר עבור אזור מסוים, עם עבור שכונה או מקבץ של שכונות. בצורה זו, שכונה מבטיחה לעצמה נוכחות משטרתית גם כאשר למשטרה עצמה את המשאבים להבטיח זאת, תוך יצירת תחושה של קהילתיות וביטחון בקרב התושבים, לרבות התושבים המוחלשים שבה (למשל, נשים היוצאות בשעות ערב) (עמיקם, 2012).

עבודת מחקר זו תבחן את הרעיון של שיטור קהילתי, ותבחן את ההשפעה של מערך שיטור זה על תחושת הביטחון של קשישים במדינת ישראל. לכן, שאלת המחקר הינה, 'כיצד משפיעים מערכי שיטור קהילתי בישראל על תחושת ביטחון הקשיש?'. את שאלה זו אבחן באמצעות סקירת ספרות מקיפה על הנושא, אשר תלווה בעבודת מחקר איכותני, תוך שיחות עם קשישים בשכונות ואזורים בישראל בהם ישנו שיטור קהילתי.

נושא זה הינו באופן אישי מעניין וחשוב לי. אני מאמינה כי אוכלוסיית הקשישים, לאחר שבילו את חייהם בעבודה קשה, צריכים לזכות בתנאים שיאפשרו להם לחיות חיים הוגנים ומכבדים. תחושת הביטחון של הקשישים הכרחית כדי שאלו יוכלו לצאת מהבית, ליהנות מחיים בריאים, ופעילים גופנית. באמצעות עבודת מחקר איכותנית זו, אוכל להבין עד כמה עבודת השיטור הקהילתית מסייעת להם לחוש בטחון ואף מובילה אותם לצאת יותר, ואף להבין ממה מושפעת תחושת הביטחון שלהם. כך, עבודת סמינריון זו יכולה להוות מחקר פתיחה למחקרים נוספים אשר יוכלו לעזור לעיריות לבנות מדיניות שתטיב עם תנאי הקשישים ותעודד אותם לצאת מהבית ולשפר את רמת חייהם.

1. סקירת ספרות

סקירת ספרות זו תחולק לשלושה חלקים, מתוך מטרה להתכנס לתוך שאלת המחקר ולענות עליה בצורה המלאה ביותר. בחלק הראשון, אגע בבסיס עבודת מחקר זו, כאשר אדון בהרחבה במשמעות של 'תחושת ביטחון'. תחושת ביטחון היא, כפי שעלה בקצרה גם במבוא, תחושה חמקמקה ומופשטת, אך בעלת חשיבות אדירה לרווחתו של האזרח בכלל, בחלק זה של סקירת הספרות אעסוק במאפיינים השונים של תופעה זו והמשמעות שלה, כמו גם בתחושת הביטחון בקרב קשישים. בפרק השני של סקירת הספרות, אעבור לעסוק בעבודת השיטור הקהילתי. שיטור קהילתי היא פעילות אזרחית (שבמקרה הישראלי – מאורגנת על ידי המשטרה המקומית), אשר מטרתה ליצור הן רמת ביטחון גבוהה יותר והן תחושת ביטחון גבוהה יותר. בחלק השני, אעסוק בהרחבה במאפיינים של השיטור הקהילתי והשפעתו על האוכלוסייה. בחלק האחרון של סקירת הספרות, אתכנס לתוך שאלת המחקר, כאשר אצביע על הידוע בנוגע לקשר בין שיטור קהילתי ובין ההשפעה שלו על תחושת הביטחון של הקשיש בכלל, ועל הקשיש הישראלי בפרט.

1.1 תחושת ביטחון

1.1.1 הקדמה

תחושת ביטחון הינה ראשית כל, תחושה. כלומר, מצב סובייקטיבי שקשור בהכרח לתודעתו של האדם ומושפעת מאופיו, התנהגותו, וסולם ערכיו. תחושת הביטחון מקבלת מקום בספרות האקדמית, אך מקבלת פרשנויות שונות והגדרות שונות. כך למשל, תחושת ביטחון יכולה להתייחס למצב הביטחוני הקיים במדינה. בישראל למשל, תקופות של פיגועים פוגעות בתחושת הביטחון של האזרח וגורמות לו, למשל, להשתמש פחות בתחבורה ציבורית. תחושת ביטחון זו עם זאת, אינה קשורה כלל לתחושת הביטחון של האדם מהבטיחות לדרכים. זו, יכולה להידרדר עקב תקופה קשה של תאונות מרובות בדרכים ותרבות של נהיגה רשלנית. כזו תחושה של ביטחון, עלולה להשפיע על הורים למשל, לחפש מקומות מגורים אשר מאפשרים לילדיהם גישה ישירה לבית הספר, עם מינימום של כבישים וכלי רכב העומדים בדרכם (Carnelley & Rowe, 2010).

כלומר, תחושת ביטחון אישי היא מושג סובייקטיבי, מופשט שעשוי להתייחס ליותר מנקודה או סוגיה אחת, ולכן מדידתה נחשבת למסובכת למדי. במחקר זה, תחושת ביטחון אישי תתייחס להיבטים של פשיעה וסכנה ברחובות, אך היא לא תתייחס לפשיעה עצמה. כלומר, תחושת הביטחון הינה תחושה, אשר לרוב אינה מבוססת על עובדות ומספרים. כך למשל, אירוע אחד חמור עלול לפגוע בצורה ממשית בתחושת הביטחון של האזרח בעיר מסוימת, אף כי כבר הוכח כי מדובר באירוע יוצא דופן, או אפילו מקרי ונקודתי. מכאן, שנמצא שתחושת הביטחון של האזרח קשורה באופן ישיר לתודעתו, ולא למציאות הפלילית של האזור בו מתגורר האזרח (Roh & Oliver, 2005).

נקודה זו נחשבת לנקודה המביאה לבלבול רב בספרות האקדמית, שהרי ניתן להניח כי קיימת קורלציה של ממש בין תחושת הביטחון 'בשטח' של האזרח לבין תחושת הביטחון הסובייקטיבי שלו. עם זאת, מחקרים מראים כי ההפך הוא הנכון, ולמעשה קשר זה כמעט ואינו קיים, ותלוי בגורמים רבים אחרים, ששליטתם במרבית המקרים, אינה נוגעת להיבט הפלילי והקרימינאלי המתבטא ברחובות, אלא רק במראית עין של שינוי (Patel, 2013).

כך למשל, מתרחש דיון ער וסוער בנוגע למצבה של דרום תל אביב. מצד אלו החשים בחוסר ביטחון, המספרים הנוגעים לכמות הפשיעה אינה חשובים, ודווקא דמויותיהם של הזרים ברחובות,